

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ dvinavatitamaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvinavatitamaḥ sargaḥ ॥

bharatēna bharadvājād gantumānujñāgrahaṇam
śrīrāmasyāśramē gamanāya mārgasya paricayagrahaṇam
munayē mātṛṇām paricayaṃ dattvā tataścitrakūṭam gantum
sasainyasya bharatasya prasthānam

tatastām rajanīm vyuṣya
bharataḥ saparicchadaḥ |
kṛtātithyō bharadvājaṃ
kāmadabhijagāma ha || 2.92.1 ||

tamṛṣiḥ puruṣavyāghraṃ
prēkṣya prāñjalimāgatam |
hutāgnihōtrō bhārataṃ
bharadvājō'bhyabhāṣata || 2.92.2 ||

kaccidatra sukhā rātri -
stavāsmadviṣayē gatā |
samagrastē janaḥ kacci -
dātithyē śaṃsa mē'nagha || 2.92.3 ||

tamuvācāñjaliṃ kṛtvā
 bharatō'bhipraṇamya ca |
 āśramādupaniṣkrānta -
 mṛṣimuttamatējasam || 2.92.4 ||

sukhōṣitō'smi bhagavan
 samagrabalavāhanaḥ |
 balavattarpitaścāhaṃ
 balavān bhagavaṃstvayā || 2.92.5 ||

apētaklamasantāpāḥ
 subhikṣāḥ supraśrayāḥ |
 api prēśyānupādāya
 sarvē sma susukhōṣitāḥ || 2.92.6 ||

āmantrayē'haṃ bhagavan
 kāmaṃ tvāmṛṣisattama |
 samīpaṃ prasthitaṃ bhrātu -
 rmaitrēṇēkṣasva cakṣuṣā || 2.92.7 ||

āśramaṃ tasya dharmajña
 dhārmikasya mahātmanaḥ |
 ācakṣva katamō mārgaḥ
 kiyāniti ca śaṃsa mē || 2.92.8 ||

iti pṛṣṭastu bharataṃ
 bhrāturdarśanalālasam |
 pratyuvāca mahātējā
 bharadvājō mahātapāḥ || 2.92.9 ||

bharatārdhatṛtīyēṣu
 yōjanēṣvajanē vanē |
 citrakūṭagiristatra
 ramyanirjharakānanaḥ || 2.92.10 ||

uttaram pārsvāmāsādyā
 tasya mandākinī nadī |
 puṣpitadrumasañchannā
 ramyapuṣpitakānanā || 2.92.11 ||

anantaram tatsarita -
 ścitrakūṭam ca parvatam |
 tayōḥ parṇakuṭīm tāta
 tatra tau vasatō dhruvam || 2.92.12 ||

dakṣiṇēna ca mārgēṇa
 savyadakṣiṇamēva ca |
 gajavājisamākīrṇāṃ
 vāhinīm vāhinīpatē || 2.92.13 ||

vāhayasva mahābhāga
 tatō drakṣyasi rāghavam |
 prayāṇamiti ca śrutvā
 rājarājasya yōṣitaḥ || 2.92.14 ||

hitvā yānāni yānārḥā
 brāhmaṇaṃ paryavārayan |
 vēpamānā kṛśā dīnā
 saha dēvyā sumitrayā || 2.92.15 ||

kausalyā tatra jagrāha
 karābhyāṃ caraṇau munēḥ |
 asamṛddhēna kāmēna
 sarvalōkasya garhitā || 2.92.16 ||

kaikēyī tatra jagrāha
 caraṇau savyapatrapā |
 taṃ pradakṣiṇamāgamyā
 bhagavantam mahāmuniḥ || 2.92.17 ||

adūrād bharatasyaiva
 tasthau dīnamanāstadā |
 tatra papraccha bharatam
 bharadvājō mahāmuniḥ || 2.92.18 ||

viśēṣam jñātumicchāmi
 mātṛṇām tava rāghava |
 ēvamuktastu bharatō
 bharadvājēna dhārmikaḥ || 2.92.19 ||

uvāca prāñjalirbhūtvā
 vākyaṃ vacanakōvidaḥ |
 yāmimām bhagavan dīnām
 śōkānaśanakarśitām || 2.92.20 ||

piturhi mahiṣīm dēvīm
 dēvatāmiva paśyasi |
 ēṣām taṃ puruṣavyāghram
 siṃhavikrāntagāminam || 2.92.21 ||

kausalyā suṣuvē rāmaṃ
 dhātāramaditiryathā |
 asyā vāmabhujam śliṣṭā
 yā sā tiṣṭhati durmanāḥ || 2.92.22 ||

iyaṃ sumitrā duḥkhārtā
 dēvī rājñaśca madhyamā |
 karṇikārasya sākhēva
 śīrṇapūṣpā vanāntarē || 2.92.23 ||

ētasyāstau sutau dēvyāḥ
 kumārau dēvavarṇinau |
 ubhau lakṣmaṇaśatrughnau
 vīrau satyaparākramau || 2.92.24 ||

yasyāḥ kṛtē naravyāghrau
 jīvanāśamitō gatau |
 rājā putravihīnaśca
 svargaṃ daśarathō gataḥ || 2.92.25 ||

krōdhanāmakṛtaprajñāṃ
 ḍṛptāṃ subhagamāninīm |
 aiśvaryakāmāṃ kaikēyī -
 manāryāmāryarūpiṇīm || 2.92.26 ||

mamaitāṃ mātaram vidhi
 nṛśaṃsāṃ pāpaniścayām |
 yatōmūlam hi paśyāmi
 vyasanaṃ mahadātmanaḥ || 2.92.27 ||

ityuktvā naraśārdūlō
 bāṣpagadgadayā girā |
 viniḥśvasya sa tāmraḅṣaḥ
 kruddhō nāga iva śvasan || 2.92.28 ||

bharadvājō maharṣistaḥ
 bruvantaḥ bhārataḥ tadā |
 pratyuvāca mahābuddhi -
 ridaḥ vacanamarthavit || 2.92.29 ||

na dōṣēṇāvagantavyā
 kaikēyī bhārata tvayā |
 rāmapravrajanaḥ hyētat
 sukhōdarkaḥ bhaviṣyati || 2.92.30 ||

dēvānāḥ dānavānāḥ ca
 ṛṣiṇāḥ bhāvitātmanām |
 hitamēva bhaviṣyaddhi
 rāmapravrajānādiha || 2.92.31 ||

abhivādya tu saḥsiddhaḥ
 kṛtvā cainaḥ pradakṣiṇam |
 āmantrya bhārataḥ sainyaḥ
 yujyatāmiti cābravīt || 2.92.32 ||

tatō vājirathān yuktvā
 divyān hēmavibhūṣitān |
 adhyārōhat prayāṇārthaḥ
 bahūn bahuvīdhō janaḥ || 2.92.33 ||

gajakanyā gajāścaiva
 hēmakakṣyāḥ patākinaḥ |
 jīmūtā iva gharmāntē
 saghōṣāḥ sampratasthirē || 2.92.34 ||

vividhānyapi yānāni
 mahānti ca laghūni ca |
 prayayuh sumahārḥāṇi
 pādairapi padātayah || 2.92.35 ||

atha yānapravēkaistu
 kausalyāpramukhāḥ striyah |
 rāmadarśanakāṅkṣiṇyah
 prayayurmuditāstadā || 2.92.36 ||

candrārkataruṇābhāsāṃ
 niyuktāṃ śibikāṃśubhām |
 āsthāya prayayau śrīmān
 bharataḥ saparicchadaḥ || 2.92.37 ||

sā prayātā mahāsēnā
 gajavājīsamākulā |
 dakṣiṇāṃ diśamāvṛtya
 mahāmēgha ivōtthitaḥ || 2.92.38 ||

vanāni ca vyatikramya
 juṣṭāni mṛgapakṣibhiḥ |
 gaṅgāyāḥ paravēlāyāṃ
 giriṣvatha nadīṣvapi || 2.92.39 ||

sā samprahṛṣṭadvipavājīyūthā
vitrāsayantī mṛgapakṣisaṅghān |
mahadvanaṃ tat pravigāhamānā
rarāja sēnā bharatasya tatra || 2.92.40 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye
ayōdhyākāṇḍē dvinavatitamaḥ sargaḥ ||